

MIHAELA MALEA-STROE

„Pledoarie... pentru omenie”

Motto: „Nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Asta și nimic altceva înseamnă patria.” (E. Cioran)

Limba română, în fața cui o iubește și o respectă, își dezvăluie – cu discreție – spiritul aproape liturgic.

De curând mi-a venit în minte o expresie veche, a cărei frecvență a scăzut considerabil: **a fi om de omenie**. Aparent redundantă, în măsura în care omenia derivă de la om, la o analiză atentă expresia se dovedește a fi de o bogăție semantică rar întâlnită. Mai mult, ea pare să nu aibă corespondent în alte limbi (cf. Aurel L. Berheci, „Omenie și demnitate”), fiind specifică limbii române. Iar dacă „limba e stăpâna noastră” (M. Eminescu), a fi „om de omenie” spune ceva despre vorbitorii ei nativi și despre cei adoptivi care și-au însușit-o cu dragoste, nu formal. Ies din discuție vorbitorii-geambași care – din infatuare, snobism, mimetism – devin sabotori ai propriei limbi și, în loc să-i cultive bogăția și frumusețea, o privează de nuanțe. În prezent, pesemne sub influența englezescului *humanity* sau a francezescului *humanité*, am întâlnit – chiar și la persoane cu pretenții – tendința de a înlocui cuvântul „omenie” cu „umanitate”, un sinonim impropriu, câtă vreme, în română, „umanitatea” este sinonimă „omenirii”, definind totalitatea locuitorilor planetei (în DEX: **umanitate** = **omenire**, lume, genul uman, neamul omenesc, totalitatea oamenilor etc., pe ultimul loc **umanitate=omenie**, cu mențiunea „învechit”).

Să spui că „umanitatea și-a pierdut omenia” are sens, în timp ce „umanitatea și-a pierdut umanitatea” ar fi doar un calambur... corect, dar steril. Poți spune „umanitatea a progresat tehnologic”, nu și „omenia a progresat tehnologic”, „umanitatea numără opt miliarde de persoane”, nu și „omenia numără opt miliarde de persoane...” . Aforistic, la Valeriu Butulescu: „Paradox: omenirea crește, omenia scade.”

Pe tărâmul limbii române, timpul a șlefuit clar sensurile: umanitatea/omenirea ține de demografie, are trup, sporște sau scade numeric, este cuantificabilă, omenia ține de spiritualitate, de conștiință, este lăuntrică, imaterială, nenumărabilă.

Ce înseamnă, la urma urmei, „a fi om de omenie”? Un răspuns găsim la Dimitrie Cantemir: „Toată omenia și vrednicia omenească într-aceasta se împlinesște: pe neputincios să ajute și neștiutorului nu numai cu cuvântul, ci mai vârtos cu fapta, pildă aievea să-i arate.” Alt răspuns, la Ion D. Vulcănescu: „Omul de omenie are conștiința

---

responsabilității față de lumea al cărui beneficiar este – lumea spiritului, căreia îi pune la dispoziție cunoașterea, trăirea și acțiunea sa.”

La secțiunea cuvenită, cuvântul „omenie” apare și în celebrul „Dicționar al înțelepciunii” (Theofil Simenschy) care citează cugetări admirative sau amare despre om și omenie ale unor mari gânditori și scriitori ai lumii: „Omenia este prima dintre virtuți” („L'humanité est la première des vertus” – Vauvenargues). Oare cum ar traduce un contemporan snob afirmația lui Vauvenargues? „Umanitatea este prima dintre virtuți”?!

Cuvântul „omenie” este prezent la noi într-un șir consistent de proverbe și zicători girate de înțelepciunea populară, transmise mai ales prin viu grai. În prima copilărie și apoi în vacanțele petrecute la țară, în satul natal, auzeam mereu vorbindu-se cu admirație și respect despre cutare sau cutare locuitor care este „om de omenie”, subînțelegând nu o singură virtute, ci un cumul (și – și), o simultaneitate de însușiri pozitive: bun, blând, de treabă, de cuvânt, de ispravă, de bun-simț, cumsecade, cinstit/sincer, darnic, primitiv, vrednic, modest, altruist, milos, de încredere etc. Pentru mine, acesta a fost un prim și „viu” dicționar nescris al înțelesurilor omeniei, înțelesuri în mare parte înregistrate acum în DEX. Pe lângă asta, în jurul expresiei „om de omenie”, în vorbirea sătenilor gravitau expresii convergente ca sens, menite să sporească nuanțele: „om bun ca pâinea caldă” (omenia sinonimă bunătații superlative), „un om... pâinea lui Dumnezeu/om plăcut lui Dumnezeu”(omenia sinonimă bunătații/blândeteii de sorginte sacră, înțelepciunii), „om cu frica lui Dumnezeu” (credincios, smerit, omenos, ghidat în viață de repere morale din prescripții divine, cumpătat, pașnic, nu fanatic sau habotnic!). În plus, omul de omenie este înzestrat cu simțul umorului, apanaj al inteligenței: „Cine de glumă nu știe, nu e om de omenie”.

La antipod, expresia „om fără niciun Dumnezeu” portretiza și portretizează (tot cumulativ) insul rău/răutăcios, „om de nimic”, „om de paie”, egoist, egocentrist, sieși-suficient, arogant, emancipat de divinitate, distanțat de orice reper sacru, mincinosul, ticălosul, netrebnicul, agresivul, necinstitul, hainul, impostorul, prefăcutul, neisprăvitul etc., într-un cuvânt: **neomenosul!** Insul care se leapădă – prin proprie opțiune sau prin educație (mai ales politică) – de scânteia sacră (indiferent din ce credință/religie nealterată de interpretări conjuncturale ar veni ea), sărăcit de una dintre calitățile pe care le presupune **omenia**, ajunge „din om-neom”, devine „inuman”. Ignorarea /respingerea/negarea sacrului intrinsec atrage după sine degradarea condiției umane. „Înțelegem prin OMENIE reflectarea în conștiință a principiului echității cosmice în forma specifică lumii spiritului.” (Ion D. Vulcănescu). G. Călinescu delimitează și el: „Nu sunt decât două căi în lume: omenia și neomenia.” Două caracteristici complexe de bază, general umane, care deschid două „căi”/ atitudini/ comportamente etice opuse, independente de etnie, de doctrine religioase sau politice, de funcții în ierarhii terestre ori de avuții materiale, de vremuri sau așezări, totuși fluctuante în anumite împrejurări.

Fără componenta sacră, omul este ne-isprăvit/ ne-terminat/ ne-desăvârșit. Consecințe negative apar și în cazul exceselor sau al nerespectării unor norme morale („cu potlogăria se pierde omenia”), iar despre cel care minte, fură, este ipocrit, violent, nedrept, hrăpăreț, se spune, popular, că „și-a mâncat/ pierdut omenia”. Viciosul, lacomul, dușmănosul/ invidiosul sunt, și ei, vizați: „beția/ lăcomia/ dușmănia strică omenia”. Lăcomia rămâne unul dintre cei mai redutabili adversari ai omeniei: „Crescând bogăția, sporește lăcomia” (Dimitrie Cantemir), „Ciudat. Cu cât portmoneele sunt mai pline, cu atât mai goale sunt inimile posesorilor acestora.”, „Foamea celui sărac sporește apetitul bogatului” (Valeriu Butulescu), „Este foamete pe pământ nu pentru că nu putem să-i săturăm pe cei săraci, ci pentru că nu-i putem sătura pe cei bogați!” (Maica Tereza). Din ispita de a avea mereu mai mult, „am cedat etica în favoarea monetizării” (Mihai Nadin). Pe cei neomenoși ori (pre)dispuși să-și piardă omenia, înțelepciunea populară („etnosofia”, cum o numește Petru Ursache cu un cuvânt cuvenit) îi avertizează – „Cine omenia-și prăpădește, de rău lumea îl vorbește” sau îi ironizează – „Are și el omenie... cât cățaua lui Ilie.” – oferindu-le, spre luare-aminte, antidotul/ remediul: „Cine pe-altul omenește, chiar pe sine se cinstește”.

În virtutea unui bun-simț înnăscut, elementar, exprimat și în variantă cultă, și paremiologic, importantă – deci prioritară – în relațiile interumane (ale... umanității!) este **omenia** („a fi om”), nicidecum averea („omenia-i mai scumpă ca avuția”), nici statutul socio-profesional („a fi domn”, „a fi mare”), statut care poate fi favorizat de un prezent istoric aparent etern, de o conjunctură oarecare, adesea fără să confirme onest meritele/ calitățile/ spiritul persoanei: „A fi domn e o întâmplare, a fi om e lucru mare.”/ „A fi mare, nu-i mirare. A fi om, e lucru mare.” Mai apare, de altfel, un avertisment etnosofic succint, cu destinatar subînțeles (cei „mari”, „domnii”, decidenții care se ocupă de bunăstarea societății/umanității): „sărăcia... strică omenia”. De regulă, în pofida neajunsurilor, omul sărman își păstrează omenia/cinstea („Mai bine sărac și curat, decât bogat și pătat”, cu versiunea abreviată „sărac, dar curat”) cu mult mai multă statornicie decât cel ajuns în funcții înalte, buimăcit de lăcomie, de setea fără limite a îmbogățirii, a profitului, a puterii. Totuși, dacă – prin nepăsarea „domnilor” – sărăcia, nedreptatea, inechitatea devin plagă profundă, și întrucât răul se propagă de sus în jos („peștele de la cap se-mpute”), devine implicit previzibilă situația în care omul de rând – constrâns de sărăcie – poate să se abrutizeze, să încalce una sau mai multe dintre legile nescrise ale omeniei. Un caz livresc, asimilabil însă realității: Jean Valjean, la Victor Hugo, în „Mizerabili”. Sărăcia îl transformă pe protagonist în hoț (fură o pâine), nedreptatea (pedeapsa disproporționată: 5 ani de ocnă pentru un furt minor) – în ins revoltat (încercările de evadare îi prelungesc detenția), brutal (condițiile inumane de detenție îi erodează bunătatea înnăscută, îl înrăiesc). Devine din om... neom. Transformarea lui este reversibilă începând din clipa în care, pe „sălbăticul” cinic, abia ieșit de la ocnă, Episcopul Myriel îl „**omenește**”: îl primește în casă, îl ospătează, îl găzduiește, îi acordă încredere, îl respectă, dovedind compasiune, smerenie, iubire de aproapele.

Încă nu am găsit în engleză ori franceză un corespondent fidel pentru verbul „a omeni” cu sensul lui cuprinzător din română: a găzdui și/sau ospăta cu generozitate pe cineva, a(-l) cinsti cu hrană și băutură, la nevoie și cu adăpost. „X l-a omenit pe Y” tradus prin „X humanized Y”(engl.), respectiv „X a humanisé Y”(fr.) nu acoperă sensul multiplu al verbului „a omeni”, ci strict sensul lui „a umaniza”, ceea ce este cu totul altceva. Se poate spune că Episcopul l-a umanizat pe dezumanizat (*he humanized the dehumanized/ il a humanisé le désumanisé*), pe abrutizatul Valjean, numai că această (re)umanizare – treptată, nu instantanee! – este consecința directă a faptului că, înainte de orice, **l-a omenit**, l-a tratat, într-un moment critic, cu ospitalitate, cu omenie! Omenia Episcopului va „lucra”, în timp, asupra lăuntrului fostului ocnaș, restaurându-l ca om. Hugo avea convingerea că „răutatea începe acolo unde sfârșește omenia.”

Când **umanitatea** prezentului este frământată, tulburată de conflicte și tensiuni (politico-ideologice, economice, religioase, etnice, armate...), de porniri animalice mai mult sau mai puțin fățișe, de lăcomie și dorință irepresibilă de dominare, când sacrul, disprețuit, a devenit ținta prea multor ironii, poate ar fi de folos să ne amintim (nu doar lexical, nu doar din respect pentru limba-patrie întru care încă locuim!) ce înseamnă omenia, cum să fim de **omenie**, cum să-i **omenim** pe semenii!

Când „Homo homini lupus est”, avem varianta „Te hominem esse memento!”. *Adu-ți aminte că ești om*, dar nu om-fiară-sângeroasă, nici om-robot, nici ins biped contabilizat în miliardele umanității, ci om de omenie!

